

มหัศจรรย์ชันโรง

ผึ้งจิวแต่แจ๋ว

นางสาวนฤพิศ สุขสบาย เรียบเรียง
นางเนตนาภา บุญญา ข้อมูล

“ชันโรง (Stingless Bee)”

เป็นแมลงสังคมขนาดเล็กโดยพฤติกรรมเก็บน้ำหวานจากดอกไม้และละอองเกสรของพืชมาใช้เป็นอาหาร เช่นเดียวกับผึ้ง แต่แตกต่างจากผึ้งเพราะชันโรงไม่มีเหล็กใน จึงไม่สามารถต่อยศัตรูได้ ชันโรงมีการแพร่กระจายอยู่ในพื้นที่เขตร้อนและเขตกึ่งร้อน ซึ่งในปัจจุบันมีการสำรวจและรายงานการค้นพบชนิดชันโรงมากกว่า 400 ชนิด ใน 50 สกุลทั่วโลก โดยในประเทศไทยมีการรายงานพบชนิดชันโรง 40 ชนิด แต่ละชนิดพบมีการกระจายตัวอยู่ต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ขึ้นอยู่กับความอุดมสมบูรณ์ของแหล่งอาหารสภาพแวดล้อม อุณหภูมิและระดับความสูงของพื้นที่อาศัยจากระดับน้ำทะเล มีการแบ่งกลุ่มที่เรียกกันว่า “วรรณะ” ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบต่างกัน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

นางพญา เปรียบเสมือนหัวหน้าครอบครัว ตัวจะใหญ่กว่าตัวอื่น มีหน้าที่วางไข่ในถ้วยตัวอ่อนที่ชันโรงงานสร้างไว้ให้ นางพญาจะมีอายุอยู่ได้ 3-4 ปี หรืออาจจะนานกว่านั้นปกติไข่นางพญาจะถูกสร้างขึ้นใหม่ตลอดเวลา ชันโรงงานจะสร้างถ้วยไขที่มีขนาดใหญ่กว่าปกติ ตัวอ่อนที่อยู่ในถ้วยนั้นจะได้กินอาหารมากกว่าตัวอื่น

ชันโรงงาน เป็นกลุ่มของชันโรงที่มีมากที่สุดในรัง และส่วนใหญ่เป็นตัวเมีย ทำหน้าที่ตั้งแต่ทำความสะอาดและซ่อมแซมรัง สร้างถ้วยตัวอ่อนไว้ให้นางพญาวางไข่ สร้างถ้วยอาหารไว้เก็บน้ำผึ้งและเกสรดอกไม้ ให้อาหารและคอยเป็นพี่เลี้ยงช่วงนางพญาวางไข่ ปกป้องรัง และออกหาอาหาร ชันโรงงานจะมีอายุอยู่ได้ถึง 60-90 วัน

ชันโรงตัวผู้ เป็นกลุ่มที่น่าสงสารที่สุด เพราะหลังจากโตเต็มวัยแล้วต้องบินออกไปออกรังเพื่อทำหน้าที่รอฟสมพันธุ์กับนางพญา และจะไม่สามารถกลับเข้ารังเดิมได้ ชันโรงตัวผู้จะมีอายุอยู่ได้แค่ 20 วัน

การเจริญเติบโตของชันโรง

ระยะไข่ ชันโรงงานจะทำถ้วยไขที่ใส่อาหารเหลวรอไว้ เมื่อนางพญามาวางไข่ ก็จะปิดถ้วยให้ตัวอ่อนเจริญเติบโตอยู่ในไข่ ถ้วยของตัวอ่อนจะมีสีเข้มที่สุด ยิ่งโตยิ่งสีจางลง

ระยะหนอน กลายเป็นตัวหนอนแล้ว แต่ยังคงอยู่ในถ้วยอาหาร ถ้วยจะเปลี่ยนเป็นสีขาวขุ่นถึงสีครีม

ระยะดักแด้ ยังอยู่ในถ้วยตัวอ่อนเหมือนเดิม แต่มีสีอ่อนลงมาก

ระยะตัวเต็มวัย ตัวอ่อนของชันโรงจะกัดถ้วยตัวอ่อนออกมาแล้วใช้ชีวิตเป็นชันโรงอย่างที่เห็นมีอายุในช่วงนี้ประมาณ 35 วัน

องค์ประกอบภายในรัง

ปากทางเข้ารัง ในธรรมชาติมีปากทางเข้ารังหลายแบบตามชนิดของชันโรงแต่รังที่ขายกันมักจะใช้ฝาขวดขวดพลาสติกเป็นทางเข้าเพราะเปิดปิดง่ายจะเห็นชันสีดำปายอยู่ตรงปากทาง เพื่อให้จำกลิ่นรังของตัวเองได้

กลุ่มไข่และตัวอ่อน เมื่อเปิดฝารังขึ้นมาดู จะเห็นกลุ่มไข่และตัวอ่อนอยู่ในถ้วยทรงกลมเรียงซ้อนกันเป็นกลุ่ม มีถ้วยสีเข้มอ่อนตามอายุของชันโรง

ถ้วยอาหาร เป็นถ้วยทรงกลมใหญ่กว่ากลุ่มไข่และตัวอ่อน ใช้เก็บอาหาร สีนํ้าตาลเข้มเก็บนํ้าผึ้ง สีนํ้าตาลสว่างเก็บเกสร การเก็บนํ้าผึ้งไปใช้ก็เก็บจากส่วนนี้

พรอพอลิส เป็นยางไม้ที่ชันโรงไปเก็บมาจากต้นไม้ หรือยางไม้ต่างๆ ผสมกับไขผึ้ง ค่อนข้างแข็ง ติดอยู่ตามด้านในของรัง ชันโรงใช้พรอพอลิสอุดรูรั่วในรังไม่ให้ศัตรู เชื้อโรค และแสง เข้ามาได้ แล้วยังใช้เป็นโครงสร้างรัง ซึ่งนอกจากช่วยให้แข็งแรงแล้วยังป้องกันน้ำ ยับยั้งการเจริญเติบโตของจุลินทรีย์ได้ด้วย

ซีรูเมน ชั้นส่วนที่สองมาจากยางไม้ผสมกับไขผึ้ง มีลักษณะอ่อนนุ่ม ใช้ทำโครงสร้างก้านเสาค้ำยัน ถ้วยไข่ ถ้วยอาหาร

ปากทางเข้ารัง

กลุ่มไข่และตัวอ่อน

ถ้วยอาหาร

พรอพอลิส

ซีรูเมน

การเลี้ยงชันโรง

การเลี้ยงชันโรงเพื่อใช้ประโยชน์อย่างจริงจังในประเทศไทยเริ่มเมื่อประมาณสิบกว่าปีที่ผ่านมา โดยเลี้ยงชันโรงในกระบอกลูกไม้ไฟในลักษณะการแขวนรังไว้รอบบ้านและเก็บนํ้าผึ้งชันโรงปีละครั้ง หลังเก็บก็ขยายรังไปพร้อมๆ กัน จนปัจจุบันได้มีการเลี้ยงและแปรรูปผลิตภัณฑ์ชันโรงสู่เกษตรกรหลากหลายพื้นที่ของไทย โดยเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มชันโรงบ้านไพรวัน ตำบลไพรวัน อำเภอตากใบ จังหวัดนราธิวาส อีกทั้งยังมีการทำการเกษตรอินทรีย์ที่นำชันโรงมาช่วยผสมเกสรเพื่อเพิ่มผลผลิตในสวน

โครงการพัฒนาป่าไม้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จังหวัดนราธิวาส ได้น้อมนำแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 และโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อ.พ.สร.) ในการนำองค์ความรู้ด้านการเลี้ยงชันโรง ซึ่งเป็นแมลงที่มีคุณค่าต่อมวลมนุษยและสร้างสมดุล ให้แก่สภาพแวดล้อมในธรรมชาติ ช่วยในการผสมเกสรพืช อันจะนำมาซึ่ง การอนุรักษ์พันธุกรรมพืชในอนาคต ถ่ายทอดองค์ความรู้แก่ ครู อาจารย์ นักเรียนซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ผู้ปกครอง และชุมชน โดยจัดทำแปลงสาธิตการเลี้ยงผึ้งชันโรงในพื้นที่โครงการพัฒนาป่าไม้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ ในรูปแบบนิทรรศการพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต สำหรับเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้การเลี้ยงชันโรง

แก่เยาวชน นักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่สนใจ เพื่อนำไปเลี้ยงชันโรงเสริมสร้างรายได้ในการดำรงชีวิต และปลูกจิตสำนึกในการเห็นถึงคุณประโยชน์ของทรัพยากรป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชนในโรงเรียน อีกทั้งจะเป็นแหล่งเรียนรู้ในการประกอบอาชีพเสริม สนับสนุนอาชีพหลัก ลดอัตราการว่างงาน แก่ผู้ปกครองและชุมชนในการประกอบอาชีพเลี้ยงชันโรงต่อไปในอนาคต อีกทั้งเพื่อพัฒนาต่อยอดไปสู่การแปรรูปผลิตภัณฑ์ เพื่อใช้ในการอุปโภคและบริโภคและสร้างรายได้ในการประกอบเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมตลอดจนเชื่อมโยงการตลาดไปสู่วิสาหกิจชุมชน ด้านสินค้าและพัฒนาการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชันโรงต่อไป